

KODIN PALVELUT: kunnallisesti, yksityisesti ja yhteistyössä

Suomen maaraportti

T. Härkki, University of Helsinki, K. Kauppinen, Institute of Occupational Health, A. Raijas,
University of Helsinki

Euroopan elin- ja työolojen kehittämissäätiö on itsenäinen Euroopan unionin elin, joka on perustettu tukemaan tulevien toimintaperiaatteiden muotoilemista sosiaalisissa ja työhön liittyvissä kysymyksissä. Lisätietoja saa säätiön www-sivustolta osoitteessa <http://www.eurofound.ie>.

Raportti on saatavissa ainoastaan sähköisessä muodossa ja siihen ei ole sovellettu säätiön tavanomaisia julkaisumenettelyjä.

Euroopan elin- ja työolojen
kehittämissäätiö

Tutkimuksen tavoite

Tutkimuksen tarkoituksena on **kuvata mahdollisuuksia työllistyä kotityöpalveluun**. Kotityöpalvelulla tarkoitetaan kotona selviytymistä tukevien palvelujen tarjoamista.

Tutkimuksen toteutus

Tutkimuksessa tarkasteltiin kotityöpalvelun kysyntää ja tarjontaa valtakunnalliselta tasolta ja toisaalta paikallisin esimerkein. Samoin selvitettiin kotityöpalvelua ammattina ja elinkeinona. Tutkimus toteutettiin siten, että haastateltiin asiantuntijoita (23) kotityöpalvelun yleisen kehittymisen ja paikallisen tilanteen selvittämiseksi, kuluttajilta Tampereella (60) kysyttiin kokemuksia kotityön tukikokeilusta ja kotipalvelualalla työskenteleviä haastatteleamalla (36) selvitettiin alan merkitystä ammattina.

Tutkimuksen lähtökohdat

Naisista työssä 70 % ja väestö vanhenee EUn ennätysvauhtia

Suomen hyvinvointijärjestelmä on tarjonnut monipuoliset palvelut. Julkiset varat eivät jatkossa riitä yhteiskunnan tarjoamien sosiaalipalvelujen entisenkaltaiseen tuottamiseen. Aikuisikäisistä naisista jopa 70 % osallistuu työelämään. Suomen väestö vanhenee vuoteen 2030 mennessä EU:n ennätysvauhtia. Massatuotannon aika on ohi, talousrajoitteet ovat tulleet jäädäkseen, kysyntä on kasvava ja tarpeiltaan sekä arvostuksiltaan vahvasti ja nopeasti muuttuva.

Tutkimuksen tulokset

- **Kotona selviytymistä tukevista palveluista jää tyydyttämättä jopa puolet.**
Julkinen sektori on kotipalvelussa rajannut toimialuettaan vain eniten apua tarvitseviin ja entistä rajatumpiin tehtäviin. Muu kysyntä ei nouse edes esille, koska tarjolla ei ole riittävästi tai soveltuvia palveluja.
- **Työssäkäyvät, nuoret, pikkulasten vanhemmat ovat ensimmäisenä omaksumassa ostopalvelujen käytön.**
Kunnallista apua on ollut jo pidempään erittäin vaikea - ellei mahdoton - saada tilapäisavuksi ”normaalin” perheen kotitöiden tekemiseen. Kodeissa jää paljon työtä, etenkin siivoustyötä tekemättä. Vanhemmille ikäluokille uudenlainen käyttäytyminen kotitöiden suhteen on vaikeammin omaksuttavissa. He ovat aina hoitaneet itse kodin työt kuin myös ansiotyöt.
- **Kotipalvelualalle olisi lähiaikoina mahdollista työllistyä 15 000 ihmistä.**
Lähivuosina yksityisiä kotityöpalveluja tarvitaan kuntien arvion mukaan koko maan tasolla 165 miljoonalla markalla enemmän kuin vuonna 1995.

Kodeissa asuu yli 300 000 avun tarpeessa olevaa. Ainakin 100 000 ihmistä tarvitsisi kodissaan hoitoapua, mikä merkitsisi kymmeniä tuhansia työpaikkoja. Lähivuosina yksityisiä kotipalveluja tarvitaan kuntien arvion mukaan koko maan tasolla 165 miljoonalla markalla enemmän kuin vuonna 1995. Vastikään on arvioitu, että arvonlisäveron alennus toisi 5 500 työpaikkaa, joista ainakin 1 000 – 2 000 kotityöpalvelualalle. Kotipalvelualalle olisi lähiaikoina mahdollista työllistyä 15 000

ihmistä. Eri asia on ryhdytäänkö tehokkain toimenpitein purkamaan työtarpeita kysynnäksi, vai jäädäänkö ristiriitaisiin tavoitteisiin pyrkivän kädenväännön tasolle.

Yritykset ja työntekijät ovat alkaneet kysellä innokkaasti kotityöpalvelun saamista työsuhde-etuna. Tällä ratkaisulla tulee olemaan oleellinen vaikutus kotityöpalvelun kysyntään, tarjonnan kehittymiseen ja arvostukseen sekä edelleen palkkaukseen ja alan houkuttelevuuteen.

- **Kotityöpalvelun tulevaisuuden toimijat: kolmas sektori, yksityiset palvelut.**
Yksityisen palvelutuotanto arvioidaan kasvavan huomattavasti. Kunnallisen koti-palvelun ei uskota enää kasvattavan merkitystään. Kolmas sektori on nousemassa voimakkaasti. Sitä on tarvittu paikkaamaan julkisen kotityöpalvelun riittämättö-myyttä. Oletettavaa on, että toimintamalleja yhdistelemällä päästäisiin kaikin puolin parhaisiin tuloksiin.
- **Kotityöpalvelun hintaan vaikuttaminen lisää kysyntää**
Kotityöpalveluilla on läheinen vastike kotitaloustuotannossa tai harmaassa taloudessa, toisin sanoen verottomassa taloudessa. Palvelun hinta vaikuttaa siten herkästi kuluttajien käyttäytymiseen. Väitetään, että Suomen kotityöpalvelusta jopa kaksi kolmasosaa tehdään nykyisinkin harmaana työnä. Korkea työttömyys, ankara verotus ja korkeat työntekijäin henkilösivukulut ruokkivat osaltaan pimeän työn tekoa.
- **Kotityöpalvelujen tuki hakemassa paikkaansa kokeiluna**
Kotityöpalvelu ei ole vielä löytänyt yhteiskunnallisia toimintakäytäntöjään. Siten julkinen tuki osaltaan vaikuttaa kotityöpalvelujen käyttöön. Suomessa 1997 käynnis-tetyn **kotityön tukikokeilun** perusteella kuluttaja saa kotipalvelutyöstä joko verovähennyksen tai suoraa hintatukea. Hintatuki on 40 prosenttia kotitalouden työstä maksamasta palkkion määrästä. Vielä ei ole vakuuttavaa tietoa siitä, riittääkö nyt maksettava tukimäärä avaamaan potentiaalisen kotityöpalvelujen tarpeen konkreettiseksi kysynnäksi.
- **Kotityöpalvelun työntekijä, keski-ikäinen perheellinen nainen**
Pääosin alan työntekijät ovat keski-ikäisiä naisia. Normaaliksi toimintatavaksi on tullut, että alan työt pääosin hoituvat työllistämistuella olevien pätkätyöntekijöiden avulla. Kuntien budjettiin ole vuosiin sisältynyt rahoitusta riittävään kotipalvelutyöhön.

Vain 10 % työssäkäyvistä naisista oli yrittäjiä ja vain kolmasosa yrittäjistä on naisia. Kotityöpalveluala on oivallinen alue työllistyä mikroyrittäjänä. Tarvittavat investoinnit ovat pienet, aloitus on nopea, asiakkaat lähellä ja kysyntä on voimakkaasti heräämässä.

Miehiä alalla vain 2 %. Ala sopisi nuorille fyysikaltaan voimakkaille nuorille mie-hille. Yrittämisen lisääntyminen, työmenetelmien teknistyminen sekä uudenlaiset palvelutehtävät kuten kuriiri- tai pihanhoitopalvelu voivat olla niitä muutoksia, jotka saavat myös miehiä hakeutumaan alalle.

Toimenpide-Ehdotukset

Tuotteistaminen, Tiedottaminen ja Yhteistyö

Massatuotannosta joustavaan tuotantoon siirtyminen merkitsee toiminnan keskeiseksi tavoitteeksi nopeutta reagoida muutoksiin. Edellytyksenä tällöin on **palvelujen tuotteistaminen**. Palveluiden eri tuottajatahojen yhteistyömuodot on kehitettävä ja synergiaedut hyödynnettävä. Kotityöpalveluista tiedottaminen vaatii perusteellista kehittämistä. **Kuluttajajien ja muiden asiakkaiden on saatava helposti ja riittävästi tarpeellista tietoa ja kokemusta palveluista.**

Kotipalvelutyön Täsmäkoulutusta

Suomessa kotityöpalvelun eri osa-alueille läheisiä keskiasteen ammattitutkintoja on järjestetty uudelleen. Silloin ei vielä kotityöpalvelun kysynnän laajenemista ollut näköpiirissä. Pitää nopeasti saada kotityöpalveluun työntekijän **täsmäkoulutusta**, jossa opittaisiin kotitalouden puhtaanapito- ja ruoanvalmistus sekä vaatehuolto ja puutarhatyö. Keskeistä on käytännön lähtöisyys, yksilöllisyys jai mikroyrittäjyys.

Alan arvostuksen ansaitseminen edellyttää vahvaa ammattitaitoa. **Työsuhteturvaa ja palkkaetuja** parantamalla saadaan ammatti-identiteettiä kohotettua, mikä edistää ammattiin sitoutumista ja nostaa työn laatua. Tämän seurauksena kotitaloudet ovat valmiimpia maksamaan parempaa palkkaa.

Kotityöpalvelun Työmenetelmien Kehittäminen

Kotityöpalveluiden tutkimuksessa ja kehittämistoimenpiteissä pitää pohtia työn mielekkyyden, fyysisen kuormittavuuden ja tuottavuuden **kehittämistä investoin-nein**. Sähköinen kaupankäynti mahdollistaa kotoa käsin itsenäisesti tilata tarvikkeet, jotka sitten kuljetetaan kotiovelle. Palvelurakenteen muutoksessa myös ihmisten **fyysiselle asuinympäristölle** asetetaan uusia vaatimuksia palvelujen saavutettavuuden ja esteettömyyden suhteen.

Kotityöpalveluiden Ulkoistamisen Klusterointi

Kotitöiden ulkoistaminen on aloitettu olettamalla jokseenkin ainoaksi asiaan vaikuttajaksi perheet ja perheenjäsenet. **Kotitalousteiden hoitamisen vaikutusympäristö yhteiskunnassa pitäisi kartoittaa ja koota eri intressitahot kotityöpalveluklusteriksi.**

Kotipalvelualan Työllistymismahdollisuudet Vaati-Vat Oikeita Toimenpiteitä

Kuntien tarpeet on selvitettävä ja kehitettävä **julkisia palveluja täydentävää** tarjontaa. Ainakin 100 000 ihmistä tarvitsisi **kodeissaan hoitoapua** omaishoitaja-järjestelmän turvin. **Arvonlisäveron alennus** toisi ainakin **2000** työpaikkaa. Kymmenet suuret yritykset tutkailevat parhaillaan kotipalvelualan markkinoita voidakseen tarjota henkilökunnalleen **kotitöitä työsuhte-etuna**. Kotityöpalvelu on selvästi koettu houkuttelevana ja käyttäytymisen muutos olisi erinomaisen työllistävä. **Verotusta tulee tältä osin kehittää joustavammaksi.**

Kotipalvelualalle olisi lähiaikoina mahdollista työllistyä 15000 ihmistä. Eri asia on ryhtyäkö tehokkain toimenpitein purkamaan työtarpeita kysynnäksi, vai jäädäänkö ristiriitaisiin tavoitteisiin pyrkivän kädenväännön tasolle.

Kotitalouksien palvelujen ulkoistamiskehitystä on perusteltua tukea yhteis-kunnan taloudellisin toimenpitein. Kuluttajien luottamuksen turvaamiseksi kotitaloustyön tukikokeilusta on saatava nopeasti pysyvä. Yhteiskunnan tuki on oltava muodoltaan hintatukea, joka vaikuttaa ostopäätöshetkellä.

Euroopan Unionissa käsitellään palveluiden arvonlisäveron alentamismahdollisuutta. Vahvat perusteet olisi tukea halukkuutta palvelujen käyttöön verotuksellisilla toimenpiteillä. On arvioitu, että arvonlisäveron alennus toisi noin 6 000 työpaikkaa Suomeen. **Olisi tärkeää, että Suomi osallistuisi EU:n arvonlisäverotusta koskevaan vertailevaan tutkimukseen, ja että kotityöpalvelu olisi yksi esimerkkialue parturien ja kampaajien ohella.**

Kotityöpalvelulla Kestävää Kehitystä

Puhdistus, huolto, suojaaminen, huolellinen hoito, korjaus, uudelleen käyttö ja monet muut kotityöpalveluun liittyvät asiat edesauttavat kestäväen kehityksen toteuttamista kotien arjen toimissa. Kotityöpalvelua kehitettäessä tulisi huomioida alan ammattimaisuuden vaikutukset myös ympäristön ja luonnon kannalta. Tähän liittyvää tutkimus- ja kehitystyötä tulee myös voimistaa.

Vaikutukset Sukupuolten Väliseen Tasa-Arvoon

Kotipalvelutyö lisää sukupuolten välistä tasa-arvoa monin eri tavoin. Kotityön arvostusta kohottamalla myös työntekijän omanarvontunto kohoaa. Koska suurin osa kotityöpalvelutyön tekijöistä on naisia, tämä saattaa vaikuttaa positiivisesti yleiseen naisten työn arvostukseen.

Toisaalta tasa-arvo voi lisääntyä myös asiakasperheessä, kun perheen kokopäivätyössä käyvä vaimo/äiti (joka on yleensä vastuussa myös perheen kotitöistä) vapautuu kaksoistyön taakasta.

Suomessa on uhkana, että jopa 15 000 nuorta alle 25-vuotiaasta syrjäytyy kokonaan työmarkkinoilta. Tämä merkisi tulevaisuudessa kansantaloudellemme noin 60 miljardin markan laskua. **Pitäisikin ryhtyä miettimään keski-ikäisten ja nuorten kotipalvelurenkaiden muodostumisen tukemista.**